

ŘEČ ZA BÁSNÍKA ARCHIU

POKUD MÁM, SOUDCOVÉ, NĚ-
jaké přirozené vlohy — sám cítím, jak jsou nepatrné —
nebo nějakou obratnost v řečnění — že se v tom tak trochu
vyznám, to nechci popírat — nebo určité teoretické zna-
losti v tomto oboru získané systematickým studiem nej-
lepších nauk, jemuž jsem se v žádném období svého života
nevyhýbal, to musím přiznat, pak plody toho všeho smí
ode mne žádat spíš než kdo jiný takřka jako své právo náš
Aulus Licinius. Vždyť když si opakují svůj život od nejdáv-
nější minulosti, kam až stačí má mysl dohlédnout, od nej-
ranějšího dětství, k němuž dosáhne má nejstarší vzpomín-
ka, vidím, že jsem si tato studia vybral a nastoupil pod
jeho vedením.

Jestliže se tedy už tu a tam stalo, že můj hlas, vyskolený
z jeho podnětu a podle jeho rad, toho či onoho zachránil,
tím spíš musím s vynaložením všech svých sil přinést po-
moc a spásu tomu, od něhož jsem dostal prostředky umož-
ňující mi přinést pomoc a spásu druhým. Aby se náhodou
tomuto mému tvrzení někdo nedivil, protože přirozené
sklony tohoto člověka patří něčemu jinému, ne této znalosti
a nauce řečnické, musím upozornit, že jsem se ani já nikdy
nevěnoval výhradně tomuto studijnímu oboru. Všechna
umění vztahující se ke kultuře ducha mají společné pojitko
a jsou vzájemně spojena jistým druhem příbuzenství.

Aby tedy nikoho z vás nepřekvapovalo, že v právní zále-
žitosti, v procese týkajícím se státních zájmů při jednání
před praetorem římského národa, který patří k nejváže-
nějším osobnostem, před soudci pověstnými svou přísno-
stí a v přítomnosti tolika lidí mluvím způsobem, který se nejen
liší od soudních zvyklostí, ale i od způsobu řečnění na
foru, prosím vás, abyste mi v této při dovolili něco, co by se
hodilo k tomuto obžalovanému a co by přitom vám nebylo
nepříjemné, jak doufám, abych totiž směl při této obhajobě

nejlepšího básníka a nejvzdělanějšího člověka uprostřed výkvetu inteligence tak vysoké kulturní úrovně, když ještě k tomu proces řídí právě tento praetor, mluvit trochu volněji o kultuře a literatuře a užít nového a nezvyklého způsobu řeči, neboť jde o osobnost, která žila stranou veřejného života, ponořená do svých studií, a nebyla proto nikdy zavlečena do nebezpečného procesu. Budu-li mít pocit, že mi chcete vyhovět a takové svolení dát, určitě vás přesvědčím, že můj klient Aulus Licinius nejen nesmí být vyškrtnut ze seznamu římských občanů, protože mu římské občanství patří, ale že by musil být mezi občany přijat, kdyby mezi ně nepatřil.

3. Jakmile Archiás odrostl dětským létům a školení v těch naukách, které formují duševní vývoj člověka v útlém věku, věnoval se horlivě literární tvorbě. Slávou svého nadání začal rychle vynikat nad všechny ostatní nejprve v Antiochii, v městě kdysi lidnatém, bohatém a oplývajícím lidmi s nejvyšším vzděláním a pěstováním nejušlechtlejších studií — tam se totiž narodil v urozené rodině. Později i v ostatních částech Malé Asie a v celém Řecku vzbudil jeho příchod pokaždé takový rozruch, že těšení na něho, překonávající pověst o jeho genialitě, bylo ještě překonáno obdivem vyvolaným jeho příchodem.

Itálie byla tenkrát plná řecké kultury, ta byla studována i v Latii s větším zápalem, než se to děje v týchž městech nyní, a ani u nás v Římě nebyla tato studia zanedbávána, neboť v našem státě panoval klid. A tak mu dali v Tarentě, v Regiu a v Neapoli občanské právo a jiné odměny a každý, kdo byl schopen ocenit talent, se domníval, že stojí za to seznámit se s ním osobně a pozvat ho k sobě.

Když se jeho proslulost tak rozšířila, že byl známý i lidem vzdáleným, přišel za konsulátu Mariova a Catulova do Říma. Náhoda tomu chtěla, že jeden z konsulů, které hned napoprvé zastihl, mu mohl poskytnout nejvýznamnější námět k literárnímu zpracování, druhý mu mohl nabídnout nejen své činy, ale i svůj zájem a svůj vytríbený vkus. Ačkoli Archiás tenkrát ještě nosil praetextu, přijali ho Lucullové ihned do svého domu. A nebylo to jen kvůli jeho nadání

a znalostem, ale i kvůli jeho charakteru a mravním vlastnostem, že rodina, která ho ochraňovala v jeho mládí, zůstala s ním důvěrně spjatá až do stáří.

Za těch časů si ho oblíbil Quintus Metellus Numidicus a jeho syn Pius, rád ho poslouchal Marcus Aemilius, stýkal se s ním Quintus Catulus otec i syn, vážil si ho Lucius Crassus; důvěrný vztah k Lucullům, Drusovi, Octaviům, Catonovi a celé rodině Hortensiů způsobil, že byl zahrnován nejvyšší úctou, protože mu vzdávali hold nejen ti, kteří chtěli od něho něco pochytit a kteří ho chtěli slyšet mluvit, ale i ti, kdo takový zájem jen předstírali.

Zanedlouho potom odešel s Markem Lucullem na Sicílii, a když se pak s ním z této provincie vracel, přišel do Hérakleie. Protože tato obec byla spojena s Římem velmi příznivou spojeneckou smlouvou, vyslovil Archiás přání získat v tomto městě občanské právo, a Héraklejtí mu vyhověli jednak proto, že věřili, že si to sám pro své přednosti zaslouží, jednak i s ohledem na vážnost a přízeň Lucullů. Podle zákona Silvanova a Carbonova bylo uděleno římské občanství všem,

kterí byli zapsáni do občanských seznamů federovaných obcí, jestliže měli v době podání návrhu trvalý pobyt v Itálii a jestliže se do šedesáti dnů přihlásili u praetora.

Protože měl Archiás už po léta trvalý pobyt v Římě, přihlásil se u svého důvěrného přítele praetora Quinta Metella.

Jestliže budeme mluvit jen o zákonitosti nabytí tohoto občanství, nepotřebuji už nic dodávat; pře je rozhodnuta. Co můžeš z těchto fakt vyvrátit, Gratie? Popřeš, že byl zapsán do seznamu občanů v Hérakleii?

Je zde přítomna osoba nanejvýš zodpovědná, svědomitá a věrohodná, Marcus Lucullus, a ten vypovídá, ne že se domnívá, ale že ví, ne že slyšel, ale že viděl, ne že při tom byl, ale že se toho jednání sám zúčastnil.

Jsou přítomni vyslanci z Hérakleie, významné osobnosti, dostavili se kvůli tomuto soudu s pověřením podat svědectví jménem obce, a ti dosvědčují, že byl Archiás zapsán do seznamu občanů v Hérakleii. Ty se dožaduješ

oficiálních záznamů héraklejské obce, ačkoli všichni víme, že byly zničeny, když za války s Itálií shořel městský archiv? Je to směšné neřici ani slovo k tomu, co máme, a shánět se po tom, co mít nemůžeme, mlčet o paměti lidí, a vyžadovat si paměť listin, a ačkoli máš čestné slovo váženého muže a přísežné prohlášení bezúhonného města, odmítat to, co nelze nikterak porušit, a žádat písemné doklady, o nichž na druhé straně tvrdíš, že bývají často páděány.

Nebo snad neměl trvalé bydliště v Římě ten, kdo tolik let před přičtením občanského práva učinil z Říma sídlo všeho, co ho zajímá a co má? Nebo se snad nepřihlásil? Ale ano, dokonce je jeho přihláška zanesena do těch seznamů, které jediné z přihlášek odevzdaných u některého z praetorů mají platnost úředních listin.

5 Vždyť zatímco se o Appioových seznamech říkalo, že byly vedeny dost nebare, a Gabiniova lehkomyšlnost před odsouzením a jeho pohroma po odsouzení podlomila veškerou důvěru v úřední záznamy, Metellus, ten nejbezúhonnější a nejčestnější člověk na celém světě, byl tak svědomitý, že přišel k praetorovi Luciovi Lentulovi a k soudcům a oznámil jim své zneklidnění nad přepsáním jednoho jediné jména. V těchto Metellových seznamech ovšem nevidíte žádné přepisování u jména Aulus Licinius.

Jestliže je to takové, proč chcete pochybovat o jeho občanském právu, zvláště když byl zapsán jako občan ještě v dalších obcích? Když v řeckých městech jižní Itálie udělovali bez potíží občanství tolika bezvýznamným lidem bez uměleckého nadání nebo s nadáním jen nepatrným, mám věřit, že v Lokrách, Neapoli a Tarentu nechtěli dát tomuto člověku s tak mimořádnými schopnostmi to, co tak štědře rozdávali lidem od divadla? Copak by bylo něco takového možné? Jiným se podařilo vloudit se do občanských seznamů těch měst nejen po udělení občanství Italikům, ale dokonce ještě po vydání zákona Papiova, a Archiás, který neuzívá ani těch, v nichž je zapsán, protože vždy chtěl být občanem héraklejským, ten bude odmítnut?

Žádáš, Grattie, předložení dokladů o censu. Samozřejmě,

vždyť to je tajemství, že za úřadování posledních censorů byl Archiás spolu se slavným vojévůdcem Luciem Luculem u vojska, za přecházejících že byl s týměž Luciem Luculem jako quaestorem v Asii a za prvních censorů Iulia a Crassa že k žádnému censu vůbec nedošlo.

Censorský soupis občanů však nepotvrzuje občanské právo, ale jen dosvědčuje, že člověk, který se censu podrobil, se v době censu choval jako občan, a v té době Archiás, jež obviňuješ, že ani podle vlastního soudu neměl podíl na římském občanství, vícekrát sepsal závět podle našich zákonů, ujal se dědictví po římských občanech, prokonsulem Luciem Luculem byl navržen jako zasloužilý občan pro čestnou peněžitou odměnu ze státní pokladny.

Hledej si další důkazy, můžeš-li; soudem vlastním ani soudem přátel nebude nikdy usvědčen.

6 Je možné, že se zeptáš, Grattie, proč jsem si tohoto člověka tolik oblíbil. Zde máš odpověď: protože mu děkuji za možnost, aby se můj duch zotavil z tohoto hluku veřejného života a aby si sluch unavený hádkami na soudě odpočinul. Či si snad myslíš, že bych měl v každodenní tak mnohotvárné praxi stále o čem vykládat, kdybych se odborně dál nevdělával, nebo že bych mohl vydržet tak velké duševní vypětí, kdyby mi právě ono odborné vzdělávání neposkytlo duševní uvolnění? Ano, já se přiznávám, že jsem oddán takovému druhu studií. Stydět se mohou ostatní, kteří se nechali tak zavalit knižní učeností, že nejsou schopni vytežit z ní nějaký prospěch pro společnost a zveřejnit něco k všeobecnému použití; proč bych se však měl stydět já, soudcové, vždyť žiji už po tolik let tak, že mě nikdy neodlákala touha po pohodlí ani neodvolala chuť něco si užít ani konečné spánek nezdržel, když šlo o to, dostat někoho z nebezpečí a prospět mu.

Kdo mě tedy bude kritizovat nebo kdo bude mít právo něco mi vyčítat, jestliže hodiny, které jini stráví zařizováním svých soukromých záležitostí, slavením svátků, při nichž se konají hry, jinými radovánkami nebo už pouhým odpočinkem ducha i těla, které jini věnují dlouhým hostinám, kostkám nebo hrám s míčem, ty všechny já vynaložím

na pěstování těchto studií? Tím spíš se mi to musí dovolit, že z těchto studií nabývá sílu i tato má řečnická schopnost, která, ať už je její velikost jakákoli, nikdy nechyběla přítelům v nebezpečí. Zdá-li se někomu příliš nepatrná, já rozhodně vím aspoň tolik, z kterého pramene bych měl čerpat to, co je nejvyšším cílem.

Kdyby mě poučování mnoha lidí a bohatá četba hned v mládí nepřesvědčily, že o nic nemá člověk v životě usilovat s takovou vytrvalostí jako o pochvalu a čest, a když za tím jde, že musí pokládat za nedůležitě jakékoli tělesné trápení, jakékoli nebezpečí smrti i vyhnanství, nikdy bych se nebyl pro vaši spásu vrhal do tolika tak prudkých zápasů a nevystavoval každodenním útokům ničemných lidí. Příkladem je plná kdejaká kniha, plně jsou jich výroky myslitelů, plná jich je minulost; ovšem beze světa literatury by to všechno bylo zahaleno temnotou.

Kolik živoucích vzorů nám zanechali řeční i latinští spisovatelé ve vyobrazení mužů vynikajících svou statečností nejen proto, abychom se měli nač dívat, ale abychom měli i co napodobovat! Takové jsem si vždy stavěl před oči, když jsem pracoval ve státní správě, a pomýšlení na osobnosti tak vznešené mi pomáhalo utvářet mé vlastní srdce a mysl.

7 Někdo se mě zeptá: „Jakže? Právě ti velcí mužové, jejichž přednosti jsou zaznamenány v literárních dílech, byli vzděláni touhle tvou naukou, kterou do nebe vynášíš?“ Těžko to tvrdit o všech, přece však je jasné, jaká musí být odpověď. Připouštím, že mnoho lidí bez vědeckého vzdělání vynikalo duchem a ctností, že sami od sebe, působením svých přirozených sklonů, které by bylo takřka možno označit jako božské, získali mravní dokonalost a pevný charakter, dodám dokonce, že často spíš pomohla k dosažení chvaly a ctnosti správná povaha bez vzdělání než vzdělání bez průměrně ušlechtilým povahovým vlastnostem metodické vzdělání ve vědách, tu z toho obvykle vyjde něco skvělého, něco mimořádného. Mezi takové patřila podle mého soudu ta bytost spíš božská než pozemská, již viděli naši otcové,

Scipio Mladší, i Gaius Laelius a Lucius Furius, dva vzory moudrosti a zdrženlivosti, patřil mezi ně také Marcus Cato, ten slavný stařec, překypující energií a na svou dobu nadmíru učený. Jsou to jedinci, kteří by se nikdy nebyli pustili do studia věd, kdyby jim to nepomáhalo k získání a zušlechťování morálních kvalit.

A i kdyby se neukazovaly tak skvělé plody a kdyby v takových studiích lidé hledali pouze potěšení, myslím, že i pak byste takové uvolnění ducha považovali za hluboce lidské a plně ušlechtilosti. Jiné druhy rozptýlení nejsou vhodné pro každou dobu ani pro každý věk ani pro každé místo, avšak tato studia bystří mládí, oblažují stáří, jsou ozdobou v dobách šťastných, v neštěstí poskytují útočiště a útěchu, jsou potěšením v soukromém životě, ale nepřekážejí v životě veřejném, bdí s námi, provázejí nás na cestách, pobývají s námi na venkově.

A i kdybychom sami neměli možnost dostat se k nim a vlastními smysly je ochutnat, přece bychom se jim musili obdivovat, kdybychom je viděli u jiných. Kdo z nás byl tak otrlý a necitelný a nepůsobila na něho nedávná smrt Rosciová? Je pravda, že zemřel ve vysokém stáří, avšak jeho vynikající umění a půvab jeho hry vyvolávaly představení, že nikdy nemůže zemřít. Ten si tedy získal takovou lásku nás všech pohyby svého těla, a my bychom měli zanedbávat neuvěřitelná hnutí duševní a čilost tvrdého nadání? Kolikrát jsem viděl Archiu, soudcové — využiji vaší shovívavosti, když už věnujete takovou pozornost mé řeči vedené způsobem neobvyklým —, kolikrát jsem ho viděl improvizovat dlouhou řadu výborných veršů na aktuální náměty, aniž při tom napsal jediné písmeno! Kolikrát, když ho žádali o opakování, říkal totéž jinými slovy a prokládal jinými myšlenkami! A pokud jde o jeho spisy, na jejichž napsání si dal záležet a které si dobře promyslel, viděl jsem, že byly přijímány se stejným uznáním, jaké si získali spisovatelé dávných dob.

A já bych ho neměl milovat, já bych ho neměl obdivovat, já bych si neměl myslit, že ho musím za každou cenu obhájit? Vynikající lidé s vybraným vzděláním nás poučili, že

studia ostatních věd se opírají o vyučování, pravidla a vědeckou soustavu, avšak básníkovi že jsou jeho schopnosti vrozené, básníka že zvedá k výšinám síla jeho ducha a naplňuje ho dech takřka božský. Proto plným právem náš slavný Ennius mluví o básnících jako o světcích, protože nám jsou zřejmě doporučováni jakýmsi darem a milostí boží.

Jméno básník, proti němuž se nikdy ani žádný barbar neprohřešil, musí tedy být svaté vám, soudcové, lidem s nejuvýznamnějším vzděláním. Pusté skály odpovídají lidskému hlasu, divé šelmy jsou často ochočeny a zastaveny zpěvem, a my, odchovanci nejlepších nauk, bychom měli být hluchí k hlasu básníků? Obyvatelé Kolofóna tvrdí, že je Homér jejich spoluobčanem, přivlastňují si ho Chijští, vyžadují ho pro sebe Salaminští, i Smyrenští ho prohlašují za svého a dokonce mu ve svém městě zasvětili svatyni, a ještě mnoho jiných se hádá a pře, že se Homér narodil v jejich městě.

9 Jiní si tedy přisvojují cizího člověka ještě po smrti jen proto, že byl básník, a my odmítáme Archiu živého, ačkoli je podle své vůle i podle zákonů náš — a to ještě k tomu odedávna všechno své snažení a nadání vynaložil k povznesení slávy a věhlasu římského národa! Vždyť už jako mladý muž se zabýval válkou s Kimbry a byl příjemným dokonce i samému Gaiovi Mariovi, který se zdál takovým zájmem trochu nepřístupnější.

Nikdo není totiž tak zaujatý proti Músám, aby s radostí nedovolil, aby byla oslava jeho zásluh zvěčněna ve verších. Themistoklés, ta velká postava athénských dějin, prý odpověděl člověku, který se ho ptal, jaké přednášení nebo čím hlas nejraději poslouchá: „Člověka, který nejlépe chválí mé přednosti.“ Proto také velký Marius měl obzvláště rád Lucia Plotia — domníval se, že ho svým geniálním perem oslaví.

Válku s Mithridatem, dlouhou a těžkou, která probíhala na pevné zemi i na moři v mnoha nečekaných zvratech, vyhlíčil Archiás ve svých verších celou. Toto dílo vrhá krásné světlo nejen na Lucia Luculla, muže mimořádně

statečného a slavného, ale i na jméno celého římského národa. Římský národ si totiž díky Lucullovi velení otevřel přístup k Pontu, který byl kdysi opevněn zásluhou králů i samotné přirozené polohy; poměrně nepočetné vojsko římského národa vedeno týměž Lucullem rozprášilo nezásluhou řady Armenů; je slávou římského národa, že opět podle Lucullova válečného plánu byl vyrván z dosahu králových útoků a ze chřtánu války a zachráněn Kyzikos, jedno z měst nám nejuvěřnějších; jako o vítězství nás všech se bude vždy s pochvalou vyprávět o oné neuvěřitelné bitvě u Tenedu, v níž opět bojoval Lucius Lucullus a v níž byli nepřátelští velitelé zabiti a jejich loďstvo potopeno, naše trofeje to jsou, naše pomníky, naše triumfy.

Geniové, kteří takové činy vyzdvihují, velebí slávu římského národa.

Drahý byl Scipionovi Staršímu náš Ennius, věří se dokonce, že na náhrobku Scipionů byla postavena jeho mramorová socha. Avšak jeho chvalofeči neoslavují jen toho, komu jsou věnovány, ale i jméno celého římského národa. A jestliže je v Enniovyých Análech do nebe vyzdvihován Cato, praděd zde přítomného Catona, je s tím spojena velká pocta pro římský národ. Konečně oslavování všech těch Maximů, Marcellů a Fulviů je současně společnou oslavou nás všech.

Proto naši předkové přijali do obce autora těchto oslav-¹⁰ ných básní, třebaže pocházel z Rudii; my tohoto člověka z Hérakleie, třebaže se ho dožadovalo tolik měst, vyženeme z naší obce, v níž se podle práva usadil? Jestliže si někdo myslí, že z řeckých veršů roste menší plod slávy než z latinských, mocně se mýlí, neboť řecky psaná díla se čtou téměř u všech národů, kdežto latinská se omezují na celkem malý okruh. A tak zasahují-li naše činy až na sám konec světa, musíme si přát, aby sláva a dobrá pověst pronikla až tam, kam se dostaly zbraně našich vojáků; má to svou váhu pro národy samé, jejichž dějiny se píší, ale je tu navíc ještě mocná pobídka k podstupování nebezpečí a námah pro ty, které vidina slávy žene do boje, v němž nastavují svůj život.

Kolik spisovatelů zvěčňujících jeho činy měl podle tradice s sebou Alexander Veliký! A přesto když stal v Sigeiu před náhrobkem Achilleovým, zvolal: „Jaké jsi měl štěstí, že jsi nalezl Homéra jako hlasatele své slávy!“ A pravem, neboť kdyby nebyla vznikla slavná Iliada, byla by táž mohyla, která přikryla jeho tělo, zaspala i jeho jméno. Takových případů bychom našli víc, jak třeba náš velký Pompeus, jehož statečnost byla stejně velká jako jeho štěstí, udělil před nastoupenou jednotkou občanské právo Theofanovi z Mytilény, letopisci svých činů, a naši stateční bojovníci, i když to byli obyčejní vojáci venkovského původu, byli zasaženi kouzlem slávy a hlasitými výkřiky dávali na jevo svou radost, jako by se i oni na onom významování podíleli.

A tak věřím, že kdyby Archiás nebyl římským občanem podle zákonů, snadno by dostal občanství od některého vojévuce. Když jim Sulla obdarovával Hispance a Gally, byl by odmítl Archiu, kdyby o ně žádal? Toho jsme jednou viděli při veřejné schůzi, když mu jakýsi špatný básník z nižší vrstvy podal písemnou žádost, tu protože epigram, který na něho složil, se vyznačoval jen střídáním kratších a delších veršičků, poručil, aby mu byla dána odměna z toho, co právě prodával, s jedinou podmínkou, že už nikdy nic nenapíše. Kdo považoval básníka vždy za hodného odměny, když za nic jiného, tak aspoň za dobrou vůli, šlo-li o básníka špatného, nebyl by se snažil získat pro sebe Archiovo nadání, jeho básnickou sílu a myšlenkově bohatství?

A co tohle? Nebyl by mohl dostat, ať už kvůli sobě samému, nebo na přímluvu Lucullů, občanství od Quinta Metella Pia, svého nejlepšího přítele, který je dal mnoha lidem, zvláště když přihlédneme k tomu, že Metellova touha, aby se psalo o jeho činech, šla až tak daleko, že poskytl sluch i básníkům narozeným v Cordubě, ačkoli jejich poezie zněla trochu cize a nabubřele?

Nač zatajovat pocit, který se stejně nedá ukrýt, ale ke kterému se musíme otevřeně hlásit: všechny nás unášejí snaha získat si chválu a právě ty nejlepší sláva nejvíc přitahuje. Dokonce i filosofové vpisují své jméno i do těch po-

11

jednání, ve kterých píšou o pohrdání slávou, a chtějí být vychvalováni a mít slavné jméno právě za to dílo, ve kterém se o vychvalování a o proslulosti vyslovují pohrdlivě.

Decimus Brutus, vynikající jako člověk i jako vojévuce, dal vyzdobit básněmi svého velkého přítele Accia předstírné chrámů a památníků, které postavil. Podobně slavný Fulvius, který válčil s Aitóly a měl tenkrát ve své družině Ennia, neváhal zasvětit Martovu kořist Músám. Proto v tom městě, ve kterém vojévudci takřka ještě během válečných akcí uctivali jméno básníků a svatyně Mús, nesmějí soudcové oděni togou, oděvem míru, mít odpor k uctívání Mús a k ochraně básníků.

Abyste to, soudcové, činili tím raději, odhalím před vámi své nitro a příznám se vám ke své lásce k slávě, možná příliš prudké, avšak přesto hodné cti. Archiás si vybral jako námět a začal už básnický zpracovávat to, co jsem za svého konsuluátu spolu s vámi vykonal pro záchranu našeho města a naší říše, pro život občanů a vůbec pro celý stát. Když jsem se to dověděl, povzbudil jsem ho, aby v tom pokračoval až do konce, protože se mi to zdálo důležité i příjemné. Vždyť ctnost si nežadá žádnou jinou odměnu za námahy a nebezpečí kromě chvály a slávy. Kdybychom i o tu měli přijít, soudcové, proč bychom si tak neobsáhly a krátký život tolik komplikovali starostmi?

Kdyby náš duch neměl jakési předtuchy budoucnosti a kdyby nedovolil svému myšlení překročit hranice, jimiž je omezena doba našeho života, je jisté, že by se netrýznil překonáváním tak velkých nesnází a netrápil tolika starostmi, neodpíral si spánek a nedával dokonce mnohokrát svůj život v sázku. Je to však jiné: právě ti nejlepší mají v sobě jakýsi ušlechtilý pud, který ve dne v noci bodá duši ostruhami slávy a upozorňuje ji, že nesmíme nechat vzpomínku na sebe zaniknout spolu s životem, ale že ji musíme rozšířit na všechny věky budoucí.

Máme snad my všichni, kteří se věnujeme politické činnosti a vedeme tento nebezpečný a namáhavý život, vypadat tak malomyslně a myslit si, že až se dočkáme po životě bez jediného okamžiku klidu a odpočinku své poslední

hodinky, všechno zemře spolu s námi? Mnozí vynikající lidé si dali záležet na tom, aby po sobě zanechali sochy a obrazy, podobizny těla, ne ducha; nemělo by nám daleko víc záležet na tom, abychom po sobě zanechali obraz svého způsobu myšlení a svých duševních předností vytvořený k úplné dokonalosti největšími mistry? Pokud jde o mne, představoval jsem si všechny své činy hned při jejich konání jako setbu, kterou rozseívám do světa na věčnou památku. Ať už o ní po smrti nebudu nic vědět, nebo ať už se dotkne nějaké části mé duše, jak usoudili velcí mudrci, jedno je jisté: teď mám potěšení z uvažování o tom a z určité naděje.

Proto chraňte, soudcové, člověka vyznačujícího se velkou mravní uslechtilostí, která je potvrzena nejen tím, jak důstojní lidé jsou jeho přáteli, ale i tím, jak stará pouta přátelství je s ním spojují, a mimořádnými uměleckými schopnostmi, jaké by si asi byli přáli ti největší geniové; navíc je v jeho sporu právo na jeho straně, to potvrzuje dobrodinní zákona, záruka municipia, svědectví Lucullovo a úřední seznamy Metellovy.

Za takového stavu věcí, soudcové, jestliže máme v tak velkých nadáních vidět nějaké doporučení nejen lidské, ale přímo božské, prosím vás, abyste člověka, který oslavil vaše vojevůdce, který oslavil činy římského národa, který prohlašuje, že chce vydat na věky svědectví slávy i o tom, jak jsme my všichni a především jak jste vy překonali nedávné vnitřní nebezpečí, a který patří k lidem považovaným a prohlašovaným vždy a u všech národů za svaté, tak přijali pod svou ochranu, aby se spíš ukázalo, že mu vaše laskavost pomohla než vaše přísnost ublížila.

Pevně věřím, že se u všech setkalo se soubhlasem to, co jsem se svou obvyklou stručností a otevřeností vyložil o podstatě sporu; to ostatní, neobvyklé na fóru a před soudem, co jsem řekl o Archiově nadání a obecně o jeho básnické činnosti, to jste si doufám vyložili z té dobré stránky — o předsedovi soudu to vím s určitostí.